

«Это есть наш последний и решительный бой...»

15 жовтня цього року була опублікована Заява Священного Синоду Російської Православної Церкви. Заява містить реакцію цієї Церкви на передбачуване надання автокефалії Українській Церкві Вселенським патріархатом. Читаючи Заяву, нам важливо зрозуміти церковне мислення або еклезіологію Російської Церкви. Це допоможе збагнути саму концепцію Заяви, а також сподіваний вплив Заяви на запобігання наданню автокефалії.

Отож, у тексті Заяви Російська Православна Церква ототожнює себе з «Руською Церквою» доби князя Володимира. Окормлювала Руська Церква єдиний православний народ на всіх теренах давньої Русі, у тому числі й на Русі Московській.

Від цієї єдиної Церкви була штучно відколена Київська митрополія (очевидно, у XV столітті). 1686 року природна єдність Руської Церкви була визнана Царгородом через возз'єднання Київської митрополії з Московським патріархатом. Тому теперішні дії Царгороду є грубим втручанням у внутрішні справи РПЦ і зазіханням на частину її канонічної території.

До того ж, сучасна Київська митрополія, згідно з версією Заяви, охоплює лише «місто Київ і декілька прилеглих районів». Всі ж інші православні митрополії та єпархії України є паствою Московського патріархату, які виникли внаслідок місіонерської праці РПЦ. А тому і вони, і сама Київська митрополія є «канонічним уділом» Російської Церкви і входять у її «єдиний канонічний простір» як невід'ємна частина єдиного цілого. Коментуючи ці тези Російської Православної Церкви, викладені в Заяві, слід вказати на неточності, які притаманні як самій Заяві, так і загальновідомій позиції цієї Церкви, в якій відображена її еклезіологічна ідентичність.

Насамперед, неточності стосуються назви Церкви. У добу давньокиївської держави Церква на її теренах визнавалася Царгородською Церквою-Матір'ю під назвою «Київська митрополія».

На кінець XV століття паралельно існували дві окремі митрополії – Київська і всієї Русі в сопричасті з Царгородською Церквою-Матір'ю – і Московська митрополія в церковному розколі. Особливості київської помісної традиції були зафіксовані Віленським Собором 1509 року, особливості московської – Московським (Стоглавим) Собором 1551 року. 1589 року Московська митрополія увійшла в сопричастя з Царгородською Церквою й отримала визнану назву Московського патріархату. Звернімо увагу: патріархат не називався «всієї Русі», сама ж Церква не називалася ні Руською, ані Російською. Така назва з'явиться аж у XVIII столітті (Греко-російська православно-католицька Церква, з 1943 року – Руська Православна Церква).

Як Московська митрополія після її входження в сопричастя 1589 року не стала Царгородською Церквою чи її частиною, так і Київська митрополія після 1686 року. Вона і далі залишилася помісною Київською Церквою в сопричасті з Московською. На жаль,

автори аналізованої Заяви вважають інакше, хоча їхній підхід є небогословським і ще більше заплутує проблему історичного й актуального статусу Київської митрополії (Української Православної Церкви).

По-богословськи, у Христовій Церкві – іконі Пресвятої Трійці – Київська і Московська Церкви є помісними рівноправними «Особами» єдиної за природою Церкви. Натомість у Заяві Київська Церква трактується як «частина» Московської, остання ж являє собою «ціле». Раціональні безособові категорії «частина – ціле» нічого спільного не мають із богословськими «особа – природа». Це те саме, як сказати, що у Пресвятій Трійці «Отець є частиною Сина» чи навпаки.

Ба більше. З контексту Заяви виникає, що Київська митрополія є своєрідною Церквою-Донькою Московської Церкви-Матері й існує на її «канонічній території». А тому й не має права звертатися до Царгородської Церкви «без дозволу» Московської Церкви, «у віданні» якої знаходиться.

Коли звернемо увагу на церковний статут РПЦ, то гібридним і двозначним є офіційне статутне окреслення Київської митрополії «самокерованою Церквою у складі Московського патріархату». Це окреслення формально входить у суперечність із розумінням Київської митрополії, викладеним у Заяві.

Бо, з одного боку, «самокерована» – це неначе й автокефальна. Як же тоді самокерована Церква може бути «у складі» іншої Церкви? А та, інша Церква, також «самокерована» чи, можливо, знаходиться «у складі» ще якоїсь Церкви?

Коли порівнюємо московську еклезіологію з царгородською, то зрозуміємо причину конфлікту між ними. Щодо сприймання Київської Церкви вони дуже між собою схожі: Київська Церква є «частина цілого». Щодо розуміння, яка саме Церква є тим цілим, вони діаметрально суперечні аж до взаємовиключності: кожна ототожнює з «цілим» саме свою Церкву.

І тепер уже постає питання, до якої з Церков-претенденток на Київську митрополію – свою «канонічну» частину – скерувати святоотцівські слова 8-го правила III Вселенського Собору:

«Нехай зберігається... в усіх єпархіях, щоб ніхто з боголюбивих єпископів не поширював своєї влади на чужу єпархію... щоб не порушувалися правила отців, аби не закрадалася під виглядом священнодійства зверхність світської влади і щоб ми поступово і непомітно не втратили тієї свободи, котру дарував нам Своєю Кров'ю Господь наш Ісус Христос». Київську Церкву було «поступово і непомітно» позбавлено свободи «бути собою» у вільному сопричасті з іншими Церквами-Сестрами. Останні століттями не втомлювалися переконувати, що Київська Церква є «залежною частиною» не то Царгорода, не то Москви. Через те Київська Церква поділилася на уніатські за характером конфесії-сателіти, а сопричастя Церков було замінене юридичним підпорядкуванням одній із них.

Виглядає, що доти, доки Царгородська і Московська Церкви сприйматимуть Київську митрополію як підпорядковану собі «канонічну» частину, «битві за Київ» не буде кінця. Жертвами цієї «битви» є вірні Київської митрополії (Української Православної Церкви), поставлені в аморальну ситуацію «вибору» між залежностями.

Заручниками «гри престолів» стають також вірні Московської Церкви (Російської Православної Церкви), яких через розрив сопричастя із Царгородською Церквою «карають» ізоляцією від світового православ'я. Православні ж діти Київської Церкви мали б запитати одні в одних: чи згодні вони й далі залишатися «частиною» когось

іншого, а чи, може, готові «бути собою»? Саме на такому «роздоріжжі» під час «битви за Київ» стоїть Українська Православна Церква.

Дрогобич, 25. 10. 2018 о. Мирон Бендик